

100 ÅR AV SVENSKT GLAS

Småland, det som i dag kallas Glasriket har tillverkat munblåst glas sedan mitten av 1700-talet, och gör det fortfarande. På 1910- och 20-talen knöts skickliga konstnärer och kända formgivare till bruken – något som skulle göra svenskt glas världsberömt. 100 år senare präglar fortfarande mod och experimentlusta den svenska glaskonsten.

TEXT HEDVIG ANDERSSON

I SLUTET AV 1800-TALET nådde de brittiska Arts and Crafts-idealen Sverige. Rörelsen kom som en reaktion på industrialismen och det massproducerade och man efterlyste bra design som alla hade råd med. I Sverige publicerades skriften *Vackrare vardagsvara* och Svenska Slöjdföreningen började arbeta för att knyta konstnärer till tillverkningsindustrierna, inte minst till de skickliga småländska glasblåsarna. I det så kallade Glasriket i Småland hade man tillverkat munblåst glas sedan mitten av 1700-talet, men det internationella genombrottet som skulle sätta svenskt glas på kartan hade ännu inte inträffat.

– I början av 1900-talet var vi ett ganska anonymt glasland. Men så började de småländska bruken Kosta och Reijmyre anställa konstnärer och Orrefors hängde på. Bruken knöt bildkonstnärer och keramiker till sig och där började resan mot att bli ett erkänt glasland, säger Björn Arfvidsson, glasantikvarie på Smålands museum.

1925 kom det stora genombrottet. Svenska slöjdföreningen hade under en tid verkat för att få konstnärer anställda vid industrierna och 1914 startade de en förmedlingsbyrå och genom den knöts Simon Gate och

Edward Hald till Orrefors som formgivare. Båda var bildkonstnärer och Hald hade bland annat varit elev hos Matisse, medan Gate utbildat sig på Konstfack i Stockholm.

– Simon Gate och Edvard Hald anställdes av Orrefors och det var det verkligen började. De tilläts experimentera och hade en fantastisk känsla för formgivning och design. De utvecklade konstglaset, graalglaset blev en världssuccé när det presenterades 1916, och sedan kom det graverade glaset, säger Björn Arfvidsson.

INFÖR STOCKHOLMSUTSTÄLLNINGEN 1930 ville också många av de mindre glastillverkarna skaffa sig en egen profil, och fler knöts konstnärer och formgivare till sig. Nu började funktionalismens ideal synas i glasformgivningen. Funktionen skulle avgöra formen och man undvek onödiga dekorationer. På Stockholmsutställningen visades bland annat vaser av Simon Gate, Edward Halds pipskålar, Edvin Ollers parfymflaskor och modernt slipade glas av Gerda Strömberg. På 1930- och 40-talet kom fler konstnärer till Orrefors. Vicke Lindstrand och Edvin Öhrström tog fram arielglaset, där bubblorna var en del av dekorationen. →

Ingeborg Lundins Äpplet, glas Chateau från Kosta Boda, Intermezzo och Helena från Orrefors, skulptur Polka av Ludvig Löfgren.

Tack vare att Orrefors tidigt knöt konstnärer till sig blev de bruket med högst svansföring och fick stor uppmärksamhet både i Sverige och utomlands.

– 1920-1950-talet var den riktiga peaken inom svensk glasformgivning och glaskonst. Det blev en otroligt lyckad pionjärperiod. Att industrin knöt formgivare till sig var helt avgörande för de framgångar som följde, konstaterar Björn Arfvidsson.

Andra världskriget innebar att man inte längre kunde exportera, men den svenska glastillverkningen klarade sig relativt bra. Efter krigets slut kom efterfrågan på svenskt glas tillbaka, ”Scandinavian design” blev ett begrepp och glaset exporterades flitigt. Konstnärerna fick, en ännu mer framträdande roll vid bruken. På H55-utställningen i Helsingborg 1955 visades det svenska glaset upp och blev ännu en gång internationellt uppmärksammat. Ingeborg Lundin började på Orrefors 1947 och gjorde några år senare det ikoniska *Äpplet*, som i dag finns i många museers samlingar, från Tokyo till New York.

– När man tittar på *Äpplet* ser man att det krävs en konstnär för att få fram en så genomarbetad design trots enkelheten och renheten i föremålet. Det finns detaljer där som är helt fantastiska, säger Björn Arfvidsson.

PÅ 1960-TALET STÄLLDES glasbruken inför utmaningar. De svenska bruken fick konkurrens från låglöneländer. En längtan efter att bryta med borgerliga ideal påverkade också efterfrågan på serviser.

– Glasköparna började ändra sina vanor. Fram till 1950-talet var servisen en investering, en statussymbol. Det var viktigt att kunna duka fint. När detta förändrades nöjde man sig med färre glas. För industrin var servisglaset det man tjänade pengar på, så när den försäljningen gick ner blev man väldigt sårbar.

Samtidigt levde experimentlustan vidare och glas-

konsten blev, som allt annat, poppig färgstark. Gunnar Cyrén knöts till Orrefors 1959 och gjorde i slutet av 1960-talet sina *Popglas* och skålar i starka färger. Trots detta blev konkurrensen från låglöneländer för tuff för många. Flera bruk tvingades slå igen, formgivare sades upp och man började prata om automation, teknikutveckling och marknadsanpassning. Ingeborg Lundin fick sluta efter 24 år hos Orrefors, trots att många menade att det var genom god design och konstnärlig höjd som bruken skulle kunna konkurrera med lågprissegmentet. Och trots kristider valde flera bruk att hålla fast vid tanken på vackrare vardagsvaror.

– Gunnar Cyrén gjorde servisen *Helena* 1977, Bertil Valliens *Chateau* kom några år senare och därefter Erika Lagerbielkes *Intermezzo*. De blev väldigt populära, har sålt i miljoner, och man tillverkar samtliga än i dag. De här serviserna var starkt bidragande till att rädda bruken, säger Björn Arfvidsson.

1990 FÖRENADES Kosta Boda-gruppen med Orrefors-gruppen. Orrefors glasbruk stängdes 2013, och produktionen flyttade delvis utomlands, bland annat till Kosta glasbruk, som i dag är en arbetsplats för ungefär 150 personer. Samarbetet med konstnärer och formgivare fortsätter. I november 2010 presenterade Orrefors kollektionen *Orrefors by Karl Lagerfeld*, ett samarbete med den franska modeskaparen. Fortfarande är flera av landets mest kända svenska glaskonstnärer och glasformgivare knutna till varumärket, däribland Åsa Jungnelius.

– Jag började lära mig hantverket som 17-åring på Orrefors glasblåsarskola. Jag hade träffat en tjej på en parkering som hade ett glassmycke runt halsen som hon gjort själv. Jag var en arg och rastlös tonåring som ville jobba med material och estetik. Det varma glaset passade mitt tempo, man är sysselsatt hela tiden och den rastlösa sidan av mig försvann, säger Åsa Jungnelius. →

13

... glasbruk och studiohyttor finns i dag i Glasriket i Småland, bland dessa Kosta, Skruf och Målerås glasbruk.

1742

... grundades Kosta glasbruk och än i dag blåser man glas i vad som blivit den största manuella hyttan i Sverige.

33 150

... kronor klubbad Åsa Jungnelius *Snippan* för på Bukowskis i november förra året. En vas av Edvin Öhrström såldes på samma auktionshus för 950 000 kronor 1988.

Samtida glasform- givare

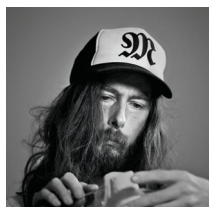
HANNA HANSDOTTER

Hanna Hansdotter har en examen från Konstfack och är anställd hos Kosta Boda sedan 2016. Förra året uppmärksammades hon för Fading Prints som bland annat mottog auktionshusets Lauritz konsthantverkspris. Hennes verk finns representerade i Nationalmuseums och Statens Konstråds samlingar.

CARINA SETH ANDERSSON

Carina Seth Andersson har sedan hon gick ut Konstfack MFA 1993 bedrivit sin egen konstnärliga verksamhet. Bland hennes mest kända verk hittar man vaser *Dagg* för Svenskt Tenn som kommit att bli en riktig klassiker, samt succévaen *Pallo* och ljuslyktan *Tokyo* varav samtliga produkter tillverkats av Skrufs Glasbruk.

LUDVIG LÖFGREN

Dödsallar, glas med stora röda rosor, ugglor, apor, möss och kaniner – allt i en pigg färgskala. Ludvig Löfgren är inget för den som vill ha en diskret skål. Vill du däremot ha en så kallad conversation piece har du kommit rätt. Ludvig Löfgren är sedan 2013 knuten till Målerås Glasbruk.

Ovan: Carina Seth Anderssons vaser Kolonn för Skrufs Glasbruk. **Till höger:** Ingegerd Råmans vas Core för Orrefors, färgad vas av Hanna Hansdotter och ljuslykta av Ludvig Löfgren för Målerås Glasbruk.

*”1920–1950-talet var
den riktiga peaken inom
svensk glasformgivning
och glaskonst”*

Vasen *Fabula*, formgiven 1999 av Per B. Sundberg för Orrefors, glas ur serien *Sugar Dandy* av Åsa Jungnelius för Kosta Boda, Ludvig Löfgrens skulptur *Shock the Monkey* för Kosta Boda samt två skulpturer av Åsa Jungnelius: *Make Up Nailpolish* och *Storstake*, formblåst glas med limmade swarovskistenar och kedjor i glas och mässing.

Vasen *Padam*, formgiven av Anna Kraitz för Målerås Glasbruk.

”Vi har ett formarv i Sverige som är viktigt att förvalta”

I hennes examensarbete från Konstfack 2004 ingår bland annat den uppmärksammade *Snippan* och den smyckade fallossymbolen *Storstaken*. 2007 anställdes hon hos Orrefors Kosta Boda och har sedan dess bland annat gjort kollektionen *Make Up* som består av förföriskt glansiga nagellacksflaskor, högklackade skor och läppstift i glas.

– I mitt examensarbete närmade jag mig stereotypa objekt. Jag avbildade det kvinnliga könsorganet som ett subjekt och en fallossymbol smyckad som en handväska. Jag låter föremålen vara en objektifiering av sig själva. På det sättet har jag velat utmana könsmaktsordningen. Estetik hänger alltid ihop med ett politiskt klimat. Materialet är mitt språk, och estetiken det politiska.

Björn Arfvidsson menar att Åsa Jungnelius form-språk har lämnat ett betydande avtryck.

– Åsa Jungnelius, Ludvig Löfgren och Per B Sundberg är några av de samtida glasformgivare som står för något helt nytt. Per B Sundberg tar med sig formspråket från studioglas till bruket. Åsa Jungnelius har gjort ett stort avtryck på den samtida glaskonsten med ett annorlunda bildspråk. Det ska bruket ha, att de vågat släppa hennes produkter på marknaden.

– Det vi ser runt omkring oss beskriver alltid ett politiskt klimat. Ett ädelt hantverk kan både vara

extremt samtida och politiskt. Jag var väl med och flyttade glaskonsten i den riktningen. Att blanda lågpris med dyrt, billigt med exklusivt. Den dörren är inslagen nu och är inte längre något att bryta med, säger Åsa Jungnelius.

Framöver vill hon ha ett annat fokus i sitt konstnärskap.

– Jag gör mer utsmyckningar nu, offentliga verk som är till för alla. Jag undervisar på Konstfack och ägnar mig åt kunskapsöverföring istället för tillverkning av varor. Varan är inte längre en modern företeelse. Det är några exempel på den förflyttning i mitt konstnärskap som jag ägnar mig åt nu.

SAMTIDIGT ÄR HON mån om att det arv och den produktion som funnits i Sverige får leva kvar.

– Vi har ett formarv i Sverige som är väldigt viktigt att förvalta. Förut var allt manuellt och en del av det har lyckats överleva. Men vi har inte i någon annan bransch en manuell industri och vi kan ju inte kräva av världen att den ska bli helt manuell igen. Ibland glömmer man det när man pratar om svenskt glas. Det behöver finnas ett konstnärligt innehåll och vi behöver hålla den manuella tillverkningen vid liv, men vi måste också vara maskinella. ■

Samtida glasform-givare

INGEGERD RÅMAN

Ingegerd Råman utbildade sig i keramik på Capellagården, Konstfack och vid Istituto Statale d'Arte per la Ceramica i Italien och har varit knuten till glasbruken Johansfors, Skruf och Orrefors. Hennes enkla men geniala formspråk uppfyller idéerna om vackrare vardagsvara och Åsa Jungnelius kallar henne drottningen av proportioner.

ÅSA JUNGNELIUS

Åsa Jungnelius är konstnär (MFA) och lektor på Konstfack i Stockholm. Hon är sedan 2007 knuten till Kosta Boda där bland annat hennes serie *Make Up* har fått mycket uppmärksamhet. Hon är även ledare för Residence-In-Nature och belönad med flertalet utmärkelser och stipendier och står bakom delar av den skräddarsydda formgivningen på Nationalmuseum.

PER B SUNDBERG

Per B Sundberg är skulptör och keramiker, verksam i Stockholm. Han har studerat vid både Konstfack och vid två skolor i USA. Pers konstverk har ställts ut på otaliga internationella utställningar, från Paris till Arendal och ligger bakom den populära tillfälliga kollektionen *Föremål*, som han gjorde för Ikea 2018.